

Petot, pototet, petorri i altres paraules de la família de *petit*

EUGENI S. REIG

Sobre la paraula *petot*

La paraula *petot* és àmpliament usada a Ontinyent amb el significat de ‘xiquet xicotet’, ‘xiquet de poca edat’. Tant és així que la paraula en qüestió és una de les que caracteritzen el parlar d’aquella població de la Vall d’Albaida.

Podem dir, per exemple: «Que si la conec? Ja ho crec, que la conec. La conec de tota la vida. Ja anàvem junts a l’escola de petots.»

En el llibre *Bocaviu* de Josep Sanchis, que arreplega lèxic propi d’Ontinyent, trobem l’expressió *l’escola dels petots*, equivalent a allò que en altres llocs diuen *escola de cagons* i que modernament alguns anomenen *jardí d’infants*, com si els xiquets es sembraren i cultivaren com les roses, les margarides o les petúnies.

En el poemari *On comença la vall*, del poeta ontinyentí David Mira, podem llegir: *Dolços records, o amargs, / dels meus anys escolars. / Des d’aquella primera escola «de petots» / fins al taller-escola, / m’ha acompanyat la intensa / sensació de tristesa, / agredolça, de ser / l’inerme presoner / i l’encisat captaire / del saber*. El fet que l’autor escriu «de petots» entre cometes demostra la poca confiança que tenim els valencians en el nostre lèxic tradicional. És, però, comprensible, perquè la paraula *petot* no ha estat arreplegada per cap diccionari de la nostra llengua, antic o modern. Ni tan sols la trobem en el DCVB ni en el DECat de Coromines.

Sobre la paraula *pototet*

A la comarca del Camp d’Elx —oficialment, Baix Vinalopó—, que comprén els municipis d’Elx, Crevillent i Santa Pola, s’empra la paraula *pototet* exactament amb el mateix significat que a Ontinyent s’usa la paraula *petot*. Joan Carles Martí i Casanova, gran coneixedor del parlar de la zona, en el seu llibre *Des del rovellet de l’ou d’Elx* escriu:

«Un *pototet* és, al meu rodal, un xiquet que va a quatre grapes per la qual cosa hi deu haver influència doble de *petit* i de *pota*.»

Cal aclarir que la paraula *pototet* és una variant formal de *petotet*, diminutiu de *petot*, formada per una assimilació vocàlica regressiva —la primera *e* ha estat substituïda per una *o* per influència de la *o* de la síl·laba següent— i, per tant, no té absolutament res a veure amb *pota*. Dir *pototet* en lloc de *petotet* és el mateix fenomen que dir *xocotet* en lloc de *xicotet*, pronúncia molt corrent, aquesta darrera, en alguns parlars valencians. Casos molt coneguts d’assimilació vocàlica regressiva són les formes *fonoll*, *rodó*, *ronyó* i *rostoll*, evolucionades a partir de les formes etimològiques *fenoll*, *redó*, *renyó* i *restoll*, que són les que emprem els valencians i les que empraven els clàssics.

La paraula *pototet* (que caldria grafiar *petotet*) no ha estat arreplegada per cap diccionari de la nostra llengua, antic o modern. Ni tan sols la trobem en el DCVB ni en el DECat de Coromines.

Sobre la paraula *petorri*

No és clar si la paraula *petorri* és un derivat de *petot* o una metàtesi de *petirró*, diminutiu de *petit*. En tot cas, està emparentada amb *petit*.

Done testimoni que, en el parlar tradicional d’Alcoi que jo he heretat per tradició oral, el mot *petorri* ha sigut sempre d’ús corrent en l’accepció especificada. Els alcoians, per a denominar un xiquet xicotet, emprem tant els mots *petirró* i *petorri*, derivats de *petit*, com *micarró* i *micorro*, derivats de *mica*. No usem, en canvi, altres denominacions com ara *manyaco*, *monyicot*, *petot* o *pototet*, emprades per altres parlars valencians.

La paraula *petorri*, a més a més, s’usa en una altra accepció. Significa també: «Persona, animal o cosa que és molt menuda o té una grandària bastant menor que la considerada ordinària o

normal en altres individus o elements de la mateixa espècie.» En aquesta accepció s’usa, generalment, en sentit pejoratiu.

En el *Diccionario valenciano-castellano* de Josep Escrig (València 1851) trobem el vocable *petorri* que ens remet a *petit*. Amb el mateix significat el trobem en el *Diccionario general valenciano-castellano* de Joaquim Martí i Gadea (València 1891), en el vocabulari valencià-castellà del pare Fullana i en el *Diccionario català-valencià-balear*. Inexplicablement, quasi tots els diccionaris moderns han eradicat aquest mot valencià del seu repertori lèxic. No el trobem ni en el *Diccionario general de la llengua catalana* de Pompeu Fabra (Barcelona 1913), ni en el *Diccionario general* de Francesc Ferrer Pastor (València 1985), ni en el *Diccionario valencià* de l’IIFV (2a edició, València 1996), ni en el *Diccionario de l’Institut d’Estudis Catalans* (2a edició, Barcelona 2007). Afortunadament, el *Diccionario normatiu valencià* de l’Acadèmia Valenciana de la Llengua sí que l’hi ha inclòs.

Joan Coromines, en el seu *Diccionario etimològic i complementari de la llengua catalana* (vol. VI, p. 757), diu: «En tot cas fàcilment trobaríem cent camins per a arribar a un adjectiu pejoratiu de persona partint de *pota*, com en el val. afectiu *petorri* (segurament dissim. de **potorri*): “es una espècie de monomania que patixen alguns hòmens la de voler rebaixar y tirar per terra a les dones, traent-los tots los sobrenòms que pòden, y dient-los ganao *petorri*, gent de la *pòta* badà, femellam y atres”, MGadea (*T. del Xè* i, 95).» Ací Joan Coromines ens deixa caure que *petorri* és un derivat de *pota*. Però curiosament, en el mateix DECat (vol. VI, p. 484, 1a columna), Coromines insinua que *petorri* deriva de *pet* i posa com a exemple el mateix paràgraf de Martí i Gadea. Les dues suposicions del mestre són completament errònies, ja que *petorri* no deriva ni de *pota* ni de *pet*, sinó de *petit*.

Cal afegir que aquest vocable és molt usat com a sobrenom de determinades famílies en diferents poblacions valencianes, famílies que, sense cap mena de dubte, varen tindre algun avantpassat molt menudet, molt baixotet, i per això, en el poble, li varen penjar el malnom de *Petorrí* i els seus descendents han sigut *els Petorrins* (i les dones, *les Petorrines*). Joaquim Martí Mestre, en el seu *Diccionari històric del valencià col·loquial* (segles XVII, XVIII i XIX), diu: «A l'Alcúdia és conegut el malnom *Petorrina*, aplicat a una dona molt menuda (Bou, Cucó, 1986:357).» Jo vaig conèixer un electricista alcoià, que em va fer algunes faenes a ma casa d'Alcoi, que portava el malnom de *Petorrí*. No recorde ni el seu nom ni els seus cognoms; només recorde que ell mateix em va dir que li deien *Petorrí*. I era un home menudet.

Altres derivats de petit

Els valencians, a més de *petot*, *pototet* i *petorrí*, també tenim, per a designar el mateix concepte, altres paraules de la mateixa família, com ara *petelló* i *petirró*, a més d'altres d'origen etimològic diferent, com ara *manyaco*, *micarró*, *micorro* i *monyicot*.

El català normatiu usa, fonamentalment, la paraula *patufet*, vocable provinent dels dialectes orientals, al qual els lingüistes no assignen un origen etimològic clar. Probablement, si empraren la grafia *petofet* —que en català oriental sona exactament igual que *patufet*— i la compararen amb el *petot* ontinyentí ho veurien una mica més clar.

A Catalunya s'usa també *petarrell*, paraula que els valencians no fem.

En occità hi ha la paraula *petiot*, que significa 'petit', 'xicotet', 'menut'. La paraula occitana ha passat al francès, llengua en la qual té el significat de 'xicotet', exactament el mateix que té *petot* a Ontinyent i *pototet* (diminutiu deturpat de *petot*) a Elx.

En castellà hi ha la paraula *pituso* i el seu diminutiu *pitusín*, que s'usen per a denominar de manera afectuosa els xiquets xicotets, sobretot si són boniquets i graciosets.

En castellà hi ha també la paraula *petiso*, que en diversos països sud-americans (Argentina, Bolívia, Paraguai,

Perú, Uruguai i Xile) té el significat de 'persona baixoteta, de poca estatura'.

Cal aclarir que la paraula *pitufet* que s'usa en castellà per a denominar eixos ninotets blaus amb barretina que en la versió original francesa s'anomenen *schtroumpfs* i que en català, gràcies al lingüista Albert Jané, reben el nom de *barrufets*, va ser creada pel traductor Miquel Agustí a partir de la paraula catalana *patufet*. Supose que, en realitat, és un encreuament —no sé si conscient o inconscient— entre el mot català *patufet* i el castellà *pituso*. Actualment la paraula ha fet fortuna i s'empra, a més de per a denominar els ninotets en qüestió, per a referir-se als xiquets de poca edat. S'usa també bastant el seu diminutiu *pitufín*. La paraula no l'ha admesa encara la Real Academia Española de la Lengua en el seu diccionari però sí que la trobem en el *Diccionario del Español Actual*.

Tots aquests vocables nostres —*patufet* (que caldria escriure *petofet*), *petarrell*, *petelló*, *petirró*, *petorrí*, *petot*, *pototet* (que caldria escriure *petotet*)—, així com l'occità (i ara també francès) *petiot*, deriven del llatí PITŪLUS i tots ells estan relacionats amb *petit*. La mateixa afirmació podríem fer de les paraules castellanques *pituso*, *petiso* i la creació moderna *pitufet*.

Cal deixar clar i ben clar que les paraules *pet* i *pota* no tenen absolutament res a veure amb cap dels mots relacionats en el paràgraf anterior.

Nota aclaratòria

La transcripció que fa Joan Coromines en el seu DECat del paràgraf de Joaquim Martí i Gadea no és fidedigna. La transcripció exacta i completa d'eixe fragment de *Tipos, modismes y cosas raras y curiosas de la terra del gè* és la següent:

«Es una espècie de monomania que patixen alguns hòmens, la de voler rebaixar y tirar per terra á les dones, trantlos tots els sobrenoms que pòden, y dientlos *ganao petorrí*, *gent de la pòta badà*, *femellam* y atres, com si elles no mereixqueren tan de respècte y consideracions com ells ó d'ahí en avant; y á tot això eixos mateixos les busquen ense que les necesiten, convençuts com tots de qu'en la casa que no hi ha dòna, ni hia orde ni concèrt en res, ni tam-

pòch alegria completa. No per fer, puix, menys preu de les pòbres dones, sinós al contrari, per a fer vore la pòca rahó que tenen els que les maltraten y abojornen, ham posat nosatros estes quatre lletres y la cansó que va así baix:

*Ganao petorrí els diuen
per burla á les pòbres dones,
y els qu'es burlen, pròu vegeas
les busquen y tròben bònes.*

»Y es qu'el mon fa pòch preu d'elles, creent que totes son iguals; pera respectarles y tractarles be, devém mirarse en l'espill de la nòstra mare, y així, a lo manco respetarém y posarém en bòn lloch á les que siguen com ella.» ♦

BIBLIOGRAFIA

- ALCOVER, Antoni Maria & MOLL, Francesc de Borja (amb la col·laboració de Manuel Sanchis Guarner i Anna Moll Marquès) (1988), *Diccionari català-valencià-balear* [= DCVB], (10 volums), Editorial Moll, Palma de Mallorca.
- COROMINES, Joan (1980-1991), *Diccionari Etimològic i Complementari de la Llengua Catalana* (10 volums) [= DCat], Curial, Barcelona.
- FABRA, Pompeu (1977), *Diccionari general de la llengua catalana*, 7a ed., EDHASA, Barcelona.
- FERRER PASTOR, Francesc (1985), *Diccionari general*, València.
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (2007), *Diccionari de la llengua catalana*, (2a edició) [= DIEC], Enciclopèdia Catalana i Edicions 62, Barcelona.
- MARTÍ I CASANOVA, Joan-Carles (2011), *Des del rovellet de l'ou d'Elx*, Voliana edicions, Argenton (p. 80).
- MARTÍ I GADEA, Joaquim (1908), *Tipos, modismes y cosas raras y curiosas de la terra del gè. Arreplegadas y ordenadas per un aficionat, molt entusiasmada de tot lo d'ella*, ed. facsímil: Librerías «París-Valencia» (3 volums: Primera part, Segona part i Apèndix o afegit), València 1993.
- MARTÍ MESTRE, Joaquim (2006), *Diccionari històric del valencià col·loquial* (segles XVII, XVIII i XIX), Universitat de València, València (p. 278).
- MARTINES I PERES, Josep (1998), *El diccionari valenciano de Josep Pla i Costa* (1817-1890), Generalitat Valenciana - Institut de Cultura Juan Gil-Albert, Alacant.
- MIRA I GRAMAGE, David (1990), *On comença la vall*, Servei de Publicacions de l'Ajuntament d'Ontinyent, Ontinyent (pp. 29 i 30).
- SANCHIS CARBONELL, Josep (2007), *Bocaviu*, Servei de Publicacions de l'Ajuntament d'Ontinyent, Ontinyent (p. 90).
- SECO, Manuel, ANDRÉS, Olimpia & RAMOS, Gabino (1999), *Diccionario del español actual*, Aguilar, Madrid.